

Dorota HAWRYLUK

„CZŁOWIEK RODZI SIĘ DLA ROZKWITU”
Wizja domu w poemacie Karola Wojtyły
„Wędrowka do miejsc świętych”

„Wędrowka do miejsc świętych” – to rozważania pielgrzyma podążającego ku głębi swej duchowej tożsamości. Wydaje się, że przekazane w poetyckiej medytacji Wojtyły doświadczenie antropologiczne w istocie wzbogaca wartość idei duchowej formacji w Kościele i poprzez Kościół. Ukazana w rozważaniach idea „udomowienia” ma ścisły związek z przekonaniem, że jedynie w objawionej w tajemnicy Krzyża miłości Boga kryje się źródło rozkwitu i pełnego urzeczywistnienia się człowieka.

Od pierwszych dni mojego życia znajdowałem się w klimacie wiary i środowisku społecznym mocno i głęboko związanym z obecnością i działalnością Kościoła¹.

Papież Jan Paweł II

Za punkt wyjścia niniejszego szkicu przyjmę dwie uwagi, które mogą stanowić cenną inspirację do uszczegółowienia problematyki badawczej. Pierwszą nakreśliła Zofia Zdybicka, komentując całokształt poetyckiej spuścizny Karola Wojtyły: „Jest to poezja wyrażająca własne stany ducha, doświadczenia i przekonania autora ze świadomością ich wagi w życiu innych. Autor przemawia nie tylko jako znawca, ale pragnie przekazać własne doświadczenia innym – czyli przemawia jako nauczyciel, mistrz życia wewnętrznego. Zawarta jest w niej «wizja człowieka w drodze do zbawienia», «tajemnica świętości życia». Modlitwa dopełniona jest przez działanie”². Druga uwaga odnosi się do idei, jakie w dziedzinie badań nad tożsamością kulturową sformułował kanadyjski uczony John Douglas Porteous. Twierdził on, że próbom konceptualizacji pojęcia domu musi towarzyszyć zwrot ku jego nadrzędnej funkcji – funkcji identyfikacyjnej, konstytuującej się w procesie osvajania i personalizacji przestrzeni³. Personalizacja przestrzeni zapewnia bowiem jednostce zarazem bezpieczeństwo i tożsamość, przy czym zwłaszcza bezpieczeństwo umożli-

¹ A. F r o s s a r d, „Nie lękajcie się!” Rozmowy z Janem Pawłem II, tłum. A. Turowiczowa, Wydawnictwo Znak, Kraków 2005, s. 37.

² Z.J. Z d y b i c k a, *Jan Paweł II filozof i mistyk*, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2009, s. 120.

³ Zob. J.D. P o r t e o u s, *Landscapes of the Mind: Worlds of Sense and Metaphor*, University of Toronto Press, Toronto 1990 (<https://www.jstor.org/stable/10.3138/j.ctvfrxgfs>).

wia rozkwit ludzkiej osobowości. Zamierzam powiązać te wypowiedzi i na przykładzie poematu *Wędrówka do miejsc świętych*⁴ zastanowić się nad wizją domu, którą ewokuje poetycka twórczość Wojtyły. Postaram się uchwycić przedstawiony w tym poemacie model zamieszkania i standardy optymalnego rozwoju ludzkiej tożsamości. Wskażę na zawarty w utworze wątek autobiograficzny⁵ i na wartości właściwej autorowi poetyki „bycia u siebie”. Analiza interpretacyjna poetyckiego tekstu Wojtyły przyczyni się również – jak sądzę – do udzielenia odpowiedzi na pytanie, co w istocie może dla człowieka oznaczać „bycie w domu”.

GENEZA UTWORU

Napisany w roku 1965 poemat *Wędrówka do miejsc świętych* jest pokłosiem udziału autora w pielgrzymce do Ziemi Świętej⁶, zorganizowanej w listopadzie 1964 roku pod auspicjami papieża Pawła VI na zakończenie sesji Soboru Watykańskiego II. Ważnym kontekstem powstania utworu było również zaangażowanie Wojtyły w prace kierowanej przez niego podkomisji soborowej przygotowującej projekt Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*. Jeden z kluczowych rozdziałów tego dokumentu poświęcony jest kulturze i pracy twórczej. Z zachowanych

⁴ Zob. K. W o j t y ł a, *Wędrówka do miejsc świętych*, w: Karol Wojtyła – Jan Paweł II, *Dzieła literackie i teatralne*, t. 2, *Utwory poetyckie (1946-2003)*, red. Z. Zarębianka, M. Burghardt, K. Dybciak, S. Dziedzic, A. Karoń-Ostrowska, J. Popiel, P. Ptasznik, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2020, s. 105-121.

⁵ Na uwagę zasługuje w tym zakresie opracowanie Anastazji Seul *Dom i mała ojczyzna Karola Wojtyły*, w którym omówione zostały istotne aspekty rozumienia domu przez Wojtyłę. Odnosząc się do zapisów poczynionych przez biografów Wojtyły oraz wspomnień członków rodziny i innych świadków, ukazuje jego rozumienie domu w perspektywie zagadnień społeczno-religijnych (zob. A. S e u l, *Dom i mała ojczyzna Karola Wojtyły*, w: *Powrót do domu. Studia z antropologii i poetyki przestrzeni*, red. D. Kulczycka, A. Seul, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2012, s. 175-198).

⁶ Podczas Soboru Watykańskiego II (w latach 1962-1965) miały miejsce dwie pielgrzymki do Ziemi Świętej, obydwie zorganizowane z inicjatywy papieża Pawła VI dla osób duchownych biorących udział w obradach. Pierwsza pielgrzymka odbyła się na zakończenie drugiej sesji soboru (w dniach 5-15 XII 1963). W gronie biskupów polskich w pielgrzymce wziął udział Karol Wojtyła, biskup pomocniczy Archidiecezji Krakowskiej. Z jego sprawozdań, opublikowanych później w rocznikach „Notificationes”, wiadomo, że trasa tej pielgrzymki wiodła najpierw przez Jerozolimę i okolice, kończyła się zaś w odległej Galilei. Na zakończenie trzeciej sesji soboru (w listopadzie 1964 roku) zorganizowano kolejną pielgrzymkę, w której Wojtyła uczestniczył już jako metropolita krakowski (nominację otrzymał 30 grudnia 1963 roku, ingres do Katedry Wawelskiej odbył się 8 marca 1964, w czwartą niedzielę Wielkiego Postu). Więcej na ten temat por. J. S z c z y p k a, *Droga do Rzymu*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1980, s. 72-80; t e n ż e, *Jan Paweł II. Rodowód*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1990, s. 206-235.

uwag sprawozdawczych wynika, że w przekonaniu krakowskiego metropolity tak jak istnieje silna więź między osobą a kulturą, tak też zachodzi bezpośredni związek między kulturą a wiarą. Kultura bowiem „głęboko dotyka [...] relacji człowieka do wszechświata, a zarazem kształtuje samego człowieka w taki sposób, aby w tej relacji najpełniej rozwinął własną osobowość”⁷. W oficjalnej wersji soborowej konstytucji czytamy: „Jesteśmy świadkami narodzin nowego humanizmu, w którym określa człowieka przede wszystkim odpowiedzialność wobec jego współbraci i wobec historii”⁸. Wydaje się, że istotną okolicznością podjęcia przez Wojtyłę literackiej medytacji o chrześcijańskich korzeniach kultury mogła być również trwająca w naszym kraju od roku 1957 Wielka Nowenna przed Millenium Chrztu Polski⁹. Ósmy rok nowenny (1964-1965), przebiegający pod hasłem „Nowy człowiek w Chrystusie”, poświęcony był walce z wadami narodowymi. W związku z tym w Krakowie od 17 do 19 kwietnia 1964 roku odbywała się sesja naukowa na temat kultury współczesnej i jej relacji do chrześcijaństwa, w której uczestniczył także Wojtyła. Swoje przemyślenia zawarł później w opublikowanym w miesięczniku „Znak” szkicu *Chrześcijanin a kultura*. Napisał w nim między innymi: „[Kultura – D.H.] stanowi zespół faktów, w których człowiek wciąż na nowo siebie wyraża bardziej niż w czymkolwiek innym. Wyraża się dla siebie i dla drugih. Dzieła kultury, które trwają dłużej niż człowiek, dają o nim świadectwo. Jest to świadectwo życia duchowego – a duch ludzki żyje nie tylko przez to, że panuje nad materią, ale żyje sam w sobie treściami, które tylko jemu są dostępne i dla niego posiadają znaczenie”¹⁰. W związku z tym może nasuwać się pytanie

⁷ K. W o j t y ł a, *Wypowiedź na piśmie o kulturze i pracy twórczej*, w: *Karol Wojtyła na Soborze Watykańskim II. Zbiór wystąpień*, oprac. R. Skrzypczak, tłum. M.T. Szczepański, M. Romanek, Centrum Myśli Jana Pawła II, Warszawa 2011, s. 341.

⁸ Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, nr 55, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, red. J. Groblicki, E. Florkowski Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1986, s. 584.

⁹ Na uwagę zasługuje list, jaki w roku 1965 skierował Wojtyła do redakcji „Tygodnika Powszechnego”. W liście tym problematyka milenijna ukazana została w świetle toczących się prac soborowych: „Wielka Nowenna nie jest skierowana – pisze Wojtyła – ku przeszłości, ale jak najbardziej skupiona na aktualnych problemach życia i moralności chrześcijańskiej. Kiedy się rozpoczynała – w r. 1957 – nie wiedzieliśmy jeszcze, że w życie Kościoła powszechnego wejdzie za kilka lat Sobór, ten bowiem został zapowiedziany dopiero w r. 1959, a rozpoczął się w r. 1962. Od chwili rozpoczęcia Soboru poszczególne lata Wielkiej Nowenny spotykały się z nim, a zadania duszpasterskie tych lat starał się wiązać z Soborem. Stąd wyrosły czuwania soborowe i czyny dobroci względnie przezwycięzania siebie podejmowane na rzecz Soboru. Dwa plany: plan Kościoła powszechnego i plan Kościoła w Polsce zbliżyły się do siebie i biegły razem. W roku 1966, kiedy Kościół katolicki w Polsce będzie obchodził Tysiąclecie Chrztu, Sobór II Watykański będzie już zakończony i przejdzie w stadium możliwie wszechstronnej realizacji” (K. W o j t y ł a, *Millenium a Sobór. List do Redakcji „Tygodnika Powszechnego”*, w: tenże, *Aby Chrystus się nami posługiwał*, oprac. J. Hennelowa, Wydawnictwo Znak, Kraków 1979, s. 341).

¹⁰ T e n ż e, *Chrześcijanin a kultura*, w: tenże, *Aby Chrystus się nami posługiwał*, s. 458.

o znaczenie przekazu innej publikacji Wojtyły, która pojawiła się na łamach tego czasopisma w następnym roku, sygnowana pseudonimem A.J. Tekst ten – *Wędrowka do miejsc świętych*¹¹ – to ujęte w poetyckiej formie rozważania pielgrzyma podążającego ku głębi swej duchowej tożsamości.

KONCEPCJA POEMATU

Wędrowka do miejsc świętych to piękna, impresyjna opowieść będąca rodzajem prozy poetyckiej, naznaczonej preferowaną przez autora stylistyką dyskursu filozoficzno-teologicznego. Poemat składa się z pięciu części, które – jak słusznie zauważa Elżbieta Feliksiak – osadzone są w optyce wewnętrznego imperatywu powrotu do miejsca narodzin własnego „ja”¹². Przyjęcie takiej optyki pozwala na zaistnienie w poemacie wyrazistej sytuacji lirycznej, której istotnym wątkiem jest wyznanie człowieka zmagającego się z brzemieniem odpowiedzialności za przekazane mu dziedzictwo historii. Według Edwarda Kasperskiego pozostawanie w relacji do świata ludzkich spraw generuje w poezji nowe związki znaczeniowe, powoduje rozszerzenie istniejących pól skojarzeń, a także intensyfikuje gęstość semantyczną całego przekazu¹³. Sądzę, że potwierdzeniem tej trafnej diagnozy może być pięcioczęściowy układ poematu Wojtyły. Zgodnie z wykładnią symboliki liczby pięć, proponowaną przez Johna Baldocka, jest to liczba ściśle związana z ludzkim mikrokosmosem, oznaczająca człowieka (jego pięć zmysłów) i bezpośrednio nawiązująca do pięciu ran Chrystusa¹⁴. Dzięki wyraźnemu nawiązaniu autora do symboliki tej liczby może odsłonić się w pełni nie tylko antropologiczno-soteriologiczny wymiar jego utworu, ale i tkwiący w nim potencjał aksjologiczny.

WIERNOŚĆ

Pierwszym etapem na drodze ku głębi osobowej tożsamości podmiotu lirycznego stanie się pobyt na Górze Oliwnej, która okaże się miejscem kon-

¹¹ Zob. [A.J.], *Wędrowka do miejsc świętych*, „Znak” 17(1965) nr 6(132), s. 773-777. Por. J. Machniak, *Odkrywanie korzeni wiary – „Wędrowka do miejsc świętych”*, w: tenże, *Bóg i człowiek w poezjach i dramatach Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 2007, s. 80.

¹² Por. E. Feliksiak, *O poezji medytacyjnej Karola Wojtyły*, w: tenże, *Antropologia literatury. Interpretacje i studia*, Universitas, Kraków 2014, s. 378n.

¹³ Por. E. Kasperski, *Świat człowieka. Wstęp do antropologii literatury*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Pułtusk-Warszawa 2006, s. 69.

¹⁴ Por. J. Baldock, *Symbolika chrześcijańska*, tłum. J. Moderski, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 1994, s. 151.

frontacji z poczuciem osamotnienia Syna Bożego. Całe wydarzenie zaowocuje postawieniem przez podmiot przejmującego pytania o jego gotowość realizacji ewangelicznego wymogu naśladowania Chrystusa (por. J 12,26). W centrum rozważań znajdzie się zagadnienie wierności Bogu w obliczu prześladowań i posłuszeństwa wobec urzeczywistniającej się poprzez te doświadczenia Jego zbawczej pedagogii. Prawdę tę zdają się potwierdzać słowa, które w pierwszej części utworu, zatytułowanej „Olivet”, zostaną skierowane bezpośrednio do Jezusa:

Fragment ziemi widziany wciąż jeszcze przez Ciebie, czy już przeze mnie?

Skarłowaciałe oliwki, w których znaleźć nie mogłeś schronienia
Ani wówczas, ani... a dziś dlaczego przychodzę?

[...] Tutaj każde spojrzenie od tysiąc dziewięćset lat
przechodzi w to jedno spojrzenie, które się nigdy zmienia.¹⁵

Chodzi tu zapewne o spojrzenie Jezusa, które mogli uchwycić trzej uczniowie zaproszeni przez Zbawiciela w Getsemani do czuwania razem z Nim, kiedy okazało się, że nie zdołali tego czynić nawet przez godzinę (por. Łk 22, 39-46). Wyrzut ze strony opuszczonego w udręce Chrystusa, na jaki się wówczas narazili apostołowie, może przypominać znane pouczenie św. Bernardyna ze Sieny, że ten, kto „liczy na własne zdolności, powierza swe losy niewidomemu przewodnikowi, usiłuje zbudować dom bez fundamentów, chce przedostać się do domu przez dach zamiast wejść bramą”¹⁶. Na tej podstawie można uznać, że poemat Wojtyły – na co zwraca szczególną uwagę Wiesław Paweł Szymański – jest nośnikiem niejako potrójnej struktury ideowej: warstwy zewnętrznej, będącej poetyckim „reportażem” z pielgrzymki do Ziemi Świętej, warstwy wewnętrznej, ukazującej sposób funkcjonowania psychiki człowieka próbującego nadać swojej tożsamości osobowej nowe perspektywy, oraz warstwy metaforyczno-symbolicznej wprowadzającej w tajemnicę utożsamienia się z Kościołem¹⁷, który zdaniem Wojtyły strzeże nie tylko depozytu wiary, nadziei i miłości, ale również „wolności ludzkiej najpełniej zaangażowanej”¹⁸. Prawdę tę zdają się potwierdzać również słowa wypowiedziane przez Wojtyłę podczas rekolekcji, które prowadził on w Watykanie w roku 1976: „Ludz-

¹⁵ Wojtyła, *Wędrowka do miejsc świętych*, s. 105.

¹⁶ Św. Bernardyn ze Sieny, Kazanie 49. *O chwalebnym Imieniu Jezusa Chrystusa*, w: *Liturgia Godzin. Codzienna modlitwa Ludu Bożego*, t. 1, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2006, s. 1042.

¹⁷ Por. W.P. Szymański, *Z mroku korzeni. O poezji Jana Pawła II*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2009, s. 68-73.

¹⁸ Wojtyła, *Millenium a Sobór*, s. 345.

ka słabość Apostołów, którzy nie umieli podjąć wezwania do uczestniczenia w modlitwie Odkupiciela i pozostawili Go samotnym, jakby w sposób jeszcze szczególniejszy ujawnia sens tajemnicy Odkupienia, w której Syn musi pozostać sam na sam z Ojcem. Ta samotność stwarza właściwy wymiar Boskiej Tajemnicy, która jest zarazem ludzkim dziełem Syna Człowieczego. I oto Kościół stale szuka owej wówczas utraconej godziny Ogrójca – utraconej przez Piotra, Jakuba i Jana (por. Mk 14,33 i par.) – aby uczynić zadość za tamto opuszczenie, za tamtą samotność Mistrza, która zwiększyła cierpienie Jego duszy [...]. Modlitwa w Ogrodzie Oliwnym wciąż trwa. Wobec każdej próby człowieka, wobec każdej próby Kościoła, trzeba nam wracać do Ogrójca, podejmować uczestnictwo w modlitwie samego Chrystusa”¹⁹.

Powyższy tekst, zgodnie z wykładnią zaproponowaną przez Ewę Kosowską, można określić jako zapis doświadczenia antropologicznego, którego właściwy sens ujawnia się zarówno poprzez przyjętą przez autora postawę indywidualnego i twórczego budowania własnego człowieczeństwa, jak i przez nadanie temu doświadczeniu wymiaru ponadindywidualnego, zwłaszcza w odniesieniu do poczucia aksjologicznej więzi i świadomości ciągłości kulturowej²⁰. Wydaje się, że przekazane w poetyckiej medytacji Wojtyły doświadczenie antropologiczne w istocie wzbogaca wartość idei duchowej formacji w Kościele i poprzez Kościół.

OBECNOŚĆ

Zagadnienie świadomości eklezjalnej podmiotu lirycznego zostało wyeksponowane również w drugiej części utworu, noszącej tytuł „Pustynia Judzka”. Padają tam bowiem słowa, które mogą świadczyć o trwającym nieustannie dialogu podmiotu z Jezusem, a co za tym idzie, o coraz pełniejszym uczestnictwie podmiotu w zbawczej misji Chrystusa realizowanej poprzez Kościół. Szczególne znaczenie ma fragment, w którym autor ujmuje specyfikę pustyni przez pryzmat idei kenozy²¹: pustynia to miejsce, w którym nie sposób żyć²²

¹⁹ T e n ż e, *Dzień czwarty*, w: tenże, *Znak sprzeciwu. Rekolekcje w Watykanie od 5 do 12 marca 1976*, Éditions du Dialogue, Paris 1980, s. 143n.

²⁰ Por. E. K o s o w s k a, *Aksjologiczne aspekty antropologii literatury*, w: *Wartość i sens. Aksjologiczne aspekty teorii interpretacji*, red. A. Tyszczyk, E. Fiałła, R. Zajączkowski, Wydawnictwo KUL, Lublin 2003, s. 162n.

²¹ „Kenoza” wywodzi się od greckiego słowa „kenosis” i oznacza „czynić pustym, unicestwiać” (K. R a h n e r, H. V o r g r i m l e r, hasło „Kenoza”, w: ciż, *Mały słownik teologiczny*, tłum. T. Mieszkowski, P. Pachciarek, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1987, s. 175). W teologii biblijnej termin „kenoza” wyraża „samouniżenie się boskiego Logosu we wcieleniu, posłuszeństwo Chrystusa wobec Ojca i świadome przyjęcie przezeń śmierci” (tamże).

²² Por. W o j t y ł a, *Wędrówka do miejsc świętych*, s. 105.

i o którym trudno powiedzieć, że jest piękne²³. Z tekstu zdaje się zatem wynikać, że jedynie w akcie ufego skierowania spojrzenia ku Jezusowi następuje właściwa ocena przeżywanych prób i odsłania się epifanijny wymiar pustyni. Kluczem jest tutaj wierność samego Boga:

[...] Wszędzie szukasz ludzi.

Aby ich szukać wszędzie, trzeba było stanąć na jakimś miejscu.

Wybrałeś to.

Cała ziemia przychodzi do tej Ziemi i przez nią

ziemią się staje, tak jak staje się tym, co jest,

wszystko przez TEGO, KTÓRY JEST.

[...]

Ziemio, ziemio nie-narodzona! na której Ten, który jest, stał się nam Ojcem. Do kresu się wyczerpałaś przy narodzeniu naszym. Nie pozostał w Tobie żaden ślad świeżości ani piękna²⁴.

Symbolika miejsca pustynnego odgrywa więc kluczową rolę w przedstawieniu sytuacji, w jakiej znajduje się Kościół oczekujący na zapowiadany powrót Mesjasza, który ostatecznie położy kres mocy szatana (por. Ap 12,6-14). Symbolika ta, odniesiona do Mistycznego Ciała Chrystusa, czyli Kościoła, pełni funkcję kerygmatyczną, ponieważ – jak pisze Charles Thomas – związana jest z wydarzeniem pierwszego rozmnożenia chleba, dokonanego przez Jezusa właśnie na pustyni²⁵. Działo się to pod wieczór (por. Mt 14,13-21), pora dnia może zatem wskazywać na paralelę między rozmnożeniem chleba a celebrowaniem Ostatniej Wieczerzy jako Paschy Nowego Przymierza (por. Mk 14,22-25), a więc momentu ustanowienia Eucharystii i sakramentu kapłaństwa. Prześtrzeń pustyni może zatem jawić się nie tylko jako miejsce próby i kuszenia (por. Łk 4,1-13), ale także jako nieodzowny atrybut pojmowania natury chrześcijańskiego życia, ześrodkowanego na istocie tajemnicy eucharystycznego zjednoczenia z Jezusem Chrystusem, objawiającym Boga jako Ojca. Do podobnej sytuacji dochodzi w obszarze samego kerygmatu, który na poziomie treści egzystencjalnej pozostaje de facto fenomenem dwuwymiarowym. Zdaniem Edwarda Fiały dwuwymiarowość kerygmatu polega na tym, że stanowi on orędzie miłości Boga do człowieka, a zarazem odsłania głęboki dramat kondycji ludzkiej²⁶. Na tej podstawie można więc wysunąć tezę, że przywołana

²³ Por. tamże, s. 107.

²⁴ Tamże, s. 107-109.

²⁵ Por. Ch. Thomas, hasło „Pustynia”, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, tłum. K. Romaniuk, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1990, s. 841.

²⁶ Por. E. Fiala, *Fenomen kerygmatu: Biblia – wiara – teologia*, w: *Interpretacja kerygmatyczna. Doświadczenia – re-wizje – perspektywy*, red. J. Borowski, E. Fiala, I. Piekarski, Wydawnictwo KUL, Lublin 2014, s. 13n.

w utworze symbolika pustyni w jej precyzyjnie określonym oddziaływaniu²⁷ stanowi impuls do zwrócenia uwagi na fakt, że pustynia jest to rzeczywiście miejsce wybrane przez Boga.

SPOTKANIE I AFIRMACJA

Trzecia część poematu Wojtyły, opatrzona tytułem „Tożsamości”, to kolejny etap na drodze medytacyjnego zgłębiania perspektyw wielowymiarowej geopoetyki chrześcijańskiej. Według Zbigniewa Chojnowskiego w praktyce poetyckiej Wojtyły dominuje dające się wychwycić napięcie semantyczne powstające między geograficznie ukontekstowanym doświadczeniem autora a tworzonym przez niego tekstem²⁸. W efekcie mamy do czynienia z zapisem oryginalnej literackiej konstatacji, świadczącej o rzeczywistym emocjonalnym oddziaływaniu wszystkich odwiedzanych zakątków Ziemi Świętej. Dużym walorem poetyckiego przekazu Wojtyły jest to, że nagromadzone na szlaku pielgrzymim „migawki reporterskie” nie wywołały zjawiska nakładania na znaczenie „miejsc świętych” subiektywnych wyobrażeń autorskich, ale wygenerowały twórczy wysiłek docierania niejako do ich wnętrza, to znaczący odkrywania rzeczywistej tożsamości każdego z nich. Wyraźnie o tym mówi następujący *passus*:

Do tych zakątków trafia: miejsce, miejsce jest ważne, miejsce jest święte. Przesunęły się tylekroć kamienie, zasypało tak wiele wyboi, piasek od tamtych czasów przesypał się niezliczoną ilość razy, nie pozostało ani ziarenka. Nie tej jednak szukam tożsamości: miejsce jest sobą przez to, co je wypełnia.

Do tych miejsc trafia, które wypełniłeś sobą raz na zawsze. Nie przychodzę, bym je sobą wypełnił ja, lecz bym sam nappełnił się nim [...].

Ach, miejsce! ileż razy, ilekrotnie się przeobrażałoś, nim z Jego miejsca stałoś się moim!²⁹

Przekonująco wyakcentowany aktywny stosunek podmiotu lirycznego do miejsca, które wypełnił swoją obecnością Boży Syn, wprowadza do tekstu jeszcze inne ważne elementy, a mianowicie pełną wewnętrzną integrację podmiotu oraz nadanie skonkretyzowanej topografii Ziemi Świętej statusu osobowego. Dzięki temu przyjęty jak gdyby do mieszkania Ducha Chrystuso-

²⁷ Por. D. F o r s t n e r, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, tłum. W. Zakrzewska, P. Pachciarek, R. Turzyński, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1990, s. 82n.

²⁸ Por. Z. C h o j n o w s k i, *Geopoetyka chrześcijańska (zarys pojęcia na podstawie poezji Karola Wojtyły)*, w: *Karol Wojtyła – Jan Paweł II artysta słowa*, red. M. Ołdakowska-Kuflowa, W. Kaczmarek, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, s. 164n., 181-183.

²⁹ W o j t y ł a, *Wędrownica do miejsc świętych*, s. 109n.

wego człowiek może nawiązać nową relację z Jego wartościami. Sprawdza się w ten sposób teza o doniosłym znaczeniu antropologicznej strony duchowości chrześcijańskiej, której sens polega – jak podkreśla Luis Rocha e Melo – na istotnej dyspozycyjności serca ludzkiego, gotowego przyjąć w każdej chwili zainicjowane przez Ducha Świętego twórcze napięcie, powodujące w człowieku realne przeobrażanie jego jestestwa i przejście ku czemuś nowemu³⁰. Jak trafnie zauważa Rocco Buttiglione, kreatywność wiary sprawia, że „Logos, odwieczna prawda o świecie, staje się Etosem, mieszkaniem człowieka, stwarzając w nim w ten sposób nową naturę”³¹. Wydaje się, że spośród przywołanych w trzeciej części utworu toponimów, takich jak: Magdała, Sychem, Betsaida, Kafarnaum, jezioro Genezaret, Galilea czy Góra Tabor, to Nazaret jest tym, w odniesieniu do którego Wojtyła w największym stopniu wyeksplikował novum autorskiego pojmowania miejsca świętego, jawiącego się coraz wyraźniej jako miejsce spotkania:

Kiedy On Cię wypełnił po raz pierwszy, nie byłeś jeszcze żadnym miejscem zewnętrznym, byłeś tylko łonem Jego Matki. Jakże pragnąłbym wiedzieć, że kamienie, po którym stąpałam w Nazarecie, to te same, których dotknęła Jej stopa, gdy była jedynym miejscem Twoim na ziemi. Spotkanie z Tobą przez kamień, którego dotknęła stopa Twojej Matki!

Ach, miejsce ziemi, miejsce ziemi świętej - jakimże miejscem jesteś we mnie! Dlatego właśnie nie mogę po tobie stapać, muszę klęknąć. Przez to dzisiaj potwierdzam, że byłeś miejscem spotkania³².

W świetle powyższej medytacji wyraźnie zarysowuje się nowy status podmiotu lirycznego. Chodzi tu o wymowę zamanifestowanej w tekście ekspresji słów i gestów, które w przestrzeni spotkania z Tajemnicą Wcielenia przybierają kształt pełnej szacunku adoracji i modlitwy. W efekcie podmiot liryczny staje się – odwołam się tutaj do terminologii Jana Sochonia – podmiotem doksologicznym, dla którego liturgiczne oddawanie chwały Bogu stanowi akt nadrzędny³³. Gest wyrażony poprzez zastosowaną w tekście asercję „muszę klęknąć”, łączy się bowiem bezpośrednio z postawą liturgiczną wyrażającą uznanie królewskość Jezusa³⁴, wszak wobec Jego Imienia zgina się każde

³⁰ Por. L. R o c h a e M e l o, *Co to jest duchowość?*, tłum. L. Balter, w: *Duchowość chrześcijańska*, red. L. Balter, S. Dusza, F. Mickiewicz, S. Stencel, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1995, s. 27-29.

³¹ R. B u t t i g l i o n e, *Mysł Karola Wojtyły*, tłum. J. Merecki, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1996, s. 296.

³² W o j t y ł a, *Wędrowka do miejsc świętych*, s. 111.

³³ Por. J. S o c h o Ń, *Kultura gestu i słowa Jana Pawła II*, w: tenże, *Poszukiwanie literatury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2012, s. 140-145.

³⁴ Por. B. N a d o l s k i, *Liturgika*, t. 1, *Liturgia i czas*, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1989, s. 123n.

kolano „istot niebieskich i ziemskich, i podziemnych” (Flp 2,10). Doskonałym komentarzem do tej kwestii może być fragment listu Wojtyły *Millenium a Sobór*. Autor stwierdził w nim: „Nie chodzi tu tylko o kult, chrześcijaństwo bowiem nie jest tylko religią kultu, lecz duchowego dojrzewania i wrastania w Chrystusa poprzez Ciało Mistyczne. Wrastanie zaś łączy się jakoś z treścią macierzyństwa – zwłaszcza w duchowym porządku. Matka jest tutaj wielkim dobrem moralnym, dobrem osobowym, którego realność sprawdza się długo jeszcze po urodzeniu”³⁵. Wydaje się zatem, że ważną wskazówką do odczytania zaprezentowanej w poemacie autorskiej wizji domu może być ponowiony w tej części utworu gest doksologiczny będący znakiem uwielbienia i czci³⁶ dla miejsca, gdzie dokonało się Zwiastowanie, czyli włączenie Maryi – poświadczane Jej całkowitą zgodą (por. Łk 1,38) – w plan Boży i historię zbawienia:

Przyklękam – przez to wyciskam na tobie pieczęć. Zostaniesz z moją pieczęcią – zostaniesz, zostaniesz – a ja zabiorę ciebie i przeobrażę w sobie na miejsce nowego świadectwa. Odchodzę jako świadek, który świadczy poprzez tysiąclecia³⁷.

Można przypuszczać, że pod osłoną „witalnych” poetyckich fraz kryje się osobiste doświadczenie duchowe Wojtyły, który uczestnicząc w pielgrzymce do Ziemi Świętej, miał zapewne jeszcze w pamięci uroczystą proklamację papieża Pawła VI, który 21 listopada 1964 roku, na zakończenie trzeciej sesji Soboru Watykańskiego II, nadał Maryi tytuł Matki Kościoła³⁸, uprawomocniając doktrynę Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*. W związku z tym wypadałoby podkreślić, że rozdział ósmy tego dokumentu, poświęcony roli Bożej Rodzicielki w tajemnicy Chrystusa i Kościoła, ukazał Maryję jako pierwowzór (łac. typus) Kościoła w porządku „wiary, nadziei, miłości i doskonałego zjednoczenia z Chrystusem”³⁹ oraz jako Matkę „nadprzyrodzonego życia dusz ludzkich”⁴⁰, której macierzyństwo „w ekonomii łaski trwa nieustannie – poczynając od aktu zgody, którą przy zwiastowaniu wiernie wyraziła

³⁵ W o j t y ł a, *Millenium a Sobór*, s. 342n.

³⁶ Por. M. K u n z l e r, *Liturgia Kościoła*, tłum. L. Balter, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1999, s. 180.

³⁷ W o j t y ł a, *Wędrowka do miejsc świętych*, s. 111.

³⁸ „Rzeczywistość [...] Kościoła nie wyczerpuje się jedynie w jego ustroju hierarchicznym, świętej liturgii, sakramentach, strukturze prawnej, ale istotną jego siłą i właściwością, głównym źródłem jego skuteczności w uświęcaniu ludzi jest jego mistyczne zjednoczenie z Chrystusem. Otóż tego zjednoczenia nie możemy pojmować w oderwaniu od Tej, która jest Matką Słowa Wcielonego i którą sam Chrystus ściśle ze sobą złączył dla naszego zbawienia”. P a w e ł VI, *Maryja Panna – Matką Kościoła*, w: G.M. Garonne, *Maryja wczoraj i dziś*, tłum. Z. Proczek, Wydawnictwo Księży Marianów, Warszawa 1988, s. 90n.

³⁹ Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, nr 63, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, s. 163.

⁴⁰ Tamże, nr 61, s. 162.

i którą zachowała wiernie pod krzyżem – aż do wiekuistego dopełnienia się zbawienia wszystkich wybranych”⁴¹. Duchowość chrześcijańska sytuuje więc Dziewicę z Nazaretu w samym sercu „pośrednictwa Chrystusowego”⁴², przez co staje się Ona znakiem niezawodnej nadziei i pociechy dla całego Ludu Bożego oraz przykładem „macierzyńskiego uczucia, które ożywiać winno wszystkich współpracujących dla odrodzenia ludzi w apostołskim posłannictwie Kościoła”⁴³. Zastosowane w poetyckiej refleksji Wojtyły słowo „przyklekam” w powiązaniu z przywołanym miejscem uobecnienia się zgody Maryi na Jej udział w Bożym planie zbawienia ludzkości można rozumieć jako swoiste przypieczętowanie własnej zgody autora na uczestnictwo w tymże Bożym planie i potwierdzenie całkowitej przynależności do Jezusa za pośrednictwem Maryi. Sadzę, że aspekt ten pozostaje w ścisłej łączności z prezentowaną przez Wojtyłę koncepcją synowskiego zawierzenia Matce Bożej, opartą na myśli mariologicznej francuskiego mistyka św. Ludwika Marii Grignion de Montfort⁴⁴, w szczególności na *Traktacie o prawdziwym nabożeństwie Najświętszej Maryi Panny*⁴⁵. W dziele tym szesnastowieczny święty zawarł ideę pełnego utożsamienia się człowieka wierzącego z Maryją w Jej miłości do Jezusa i służbie Jezusowi⁴⁶. Temu wzniosłemu celowi służy z jednej strony podjęcie duchowej formacji według wskazań przedstawionych w traktacie, z drugiej zaś praktykowanie osobistego zawierzenia Matce Bożej wyrażone w formule „Totus Tuus”. Jak wiadomo, Wojtyła przyjął te słowa i umieścił je w swojej

⁴¹ Tamże, nr 62.

⁴² Tamże, nr 60, s. 161.

⁴³ Tamże, nr 65, s. 164.

⁴⁴ Spośród wypowiedzi Wojtyły na temat duchowości Montfortiańskiej na uwagę zasługuje zwłaszcza następujący fragment jego wspomnień: „Był taki moment, kiedy nawet poniekąd zakwestionowałem swoją pobożność maryjną, uważając, że posiada ona w sposób przesadny pierwszeństwo przed nabożeństwem do samego Chrystusa. Muszę przyznać, że wówczas z pomocą przyszła mi książeczka św. Ludwika Marii Grignion de Montfort, nosząca tytuł: «Traktat o prawdziwym nabożeństwie do Najświętszej Maryi Panny». W książeczce tej znalazłem poniekąd gotową odpowiedź na moje pytania. Tak, Maryja nas przybliży do Chrystusa, prowadzi nas do Niego, ale pod warunkiem, że przeżyjemy Jej tajemnicę w Chrystusie [...]. Zrozumiałem wówczas, dlaczego Kościół trzy razy w ciągu dnia odmawia «Anioł Pański», rozumiałem też, jak bardzo kluczowe są słowa tej modlitwy: «Anioł Pański zwiastował Pannie Maryi i poczęła z Ducha Świętego... Oto ja służebnica Pańska, niech mi się stanie według słowa twego... A Słowo stało się ciałem i zamieszkało wśród nas...». Istotnie słowa kluczowe! Wyrażają one zasadniczą treść największego wydarzenia, jakie dokonało się w dziejach ludzkości. Tu tłumaczy się pochodzenie owego *Totus Tuus*. Bierze ono początek właśnie od św. Ludwika Marii Grignion de Montfort. Jest właściwie skrótem pełniejszej formuły zawierzenia Matce Bożej, która brzmi: *Totus Tuus ego sum et omnia mea Tua sunt. Accipio Te in mea omnia. Praebe mihi cor Tuum Maria*” (Jan Paweł II, *Dar i Tajemnica. W pięćdziesiątą rocznicę moich święceń kapłańskich*, Wydawnictwo Św. Stanisława BM, Kraków 1996, s. 29n.).

⁴⁵ Zob. św. L.M. Grignion de Montfort, *Traktat o prawdziwym nabożeństwie do Najświętszej Maryi Panny*, tłum. J. Rybałt, Wydawnictwo Księży Marianów, Warszawa 2000.

⁴⁶ Por. tamże, s. 155n., 177-180.

dewizie najpierw biskupiego, a następnie papieskiego posługiwania⁴⁷. O tym, jak znakomicie konkretyzowały się w duchowym życiu przyszłego Papieża idee Montfortiańskie⁴⁸, świadczą szczególnie jego zapiski rekolekcyjne. Na uwagę zasługują zwłaszcza notatki z rekolekcji na Jasnej Górze (trwających od 31 sierpnia do 3 września 1964 roku), w których Wojtyła uczestniczył wraz z Episkopatem Polski przed wyjazdem na trzecią sesję soboru. W komentarzu z 2 września czytamy: „Odprawiając Mszę św., możemy być «en Christo», wejść w Niego wraz z Matką Najświętszą jako Jego niewolnicy. Szczęście, jakie płynie z odprawiania Mszy św.: tu jesteśmy u źródeł powołań kapłańskich [...]. Mamy w rękach Matki Najświętszej tak się przeobrażać, aby poziom Kościoła w Polsce podnieść na całe wieki”⁴⁹. Następnego dnia natomiast Wojtyła zapisał: „Św. Grignon de Montfort mówi: wiara Matki Najświętszej jest złożona w Kościele św. Uczestnictwo w wierze Maryi jest jedyną drogą wobec niebezpieczeństwa i zagrożenia wiary [...]. – Czy wszystko we mnie «żyje z wiary»? trzeba wierzyć po biskupiemu. Przykład Ojca św. Pawła VI: jakim tonem mówi o Matce Najświętszej! Budowanie Kościoła przez wiarę uniwersalną, a równocześnie z naszym wkładem rodzimym”⁵⁰. Wydaje się, że zarysowane przez Wojtyłę w refleksji o Nazarecie duchowo-doksologiczne nastawienie podmiotu jest wyraźną odautorską wskazówką do odczytania tego fragmentu według klucza odpowiedzialności kapłańskiej za dziedzictwo wiary i właściwie rozumianego apostołatu Kościoła Polsce.

⁴⁷ Sakrę biskupią Karol Wojtyła otrzymał 28 września 1958 roku w Katedrze Wawelskiej. Herb nowo konsekrowanego biskupa przedstawiał godło w kolorze niebieskim z czarnym krzyżem i literą „M” symbolizującą Matkę Bożą i zawierał dewizę „Totus Tuus”, będącą skrótem formuły Montfortiańskiej. W ten sposób Wojtyła wyraził synowskie zawierzenie Maryi własnego życia. Po objęciu przezeń godności Następcy Piotra herb ten został nieznacznie zmieniony. W błękitnym polu tarczy umieszczono złoty łaciński krzyż przesunięty w prawo, a pod poprzeczną belką krzyża po heraldycznej lewej stronie wpisano złotą literę „M”. Zgodnie z zasadą stosowaną w przypadku herbów papieskich wybranej przez Jana Pawła II dewizy „Totus Tuus” w herbie nie umieszczono. Autorem herbu papieskiego był ks. Bruno Bernard Heim (por. S z c z y p k a, *Jan Paweł II. Rodowód*, s. 178-182, 375-383).

⁴⁸ Należy podkreślić, że w dostępnych kopiach rękopisu poematu Wojtyły *Wędrowka do miejsc świętych* na każdej karcie w prawym górnym rogu można dostrzec zapis będący fragmentem formuły Montfortiańskiej. Po zestawieniu tych zapisów całość tworzy tekst: „Totus Tuus ego sum / et omnia mea Tua sunt / Accipio te In mea omnia / Praebe mihi Cor Tuum / Maria / Maria Mater gratiae / Mater Misericordiae / Tu nos ab hoste protege” (W o j t y ł a, *Wędrowka do miejsc świętych*, s. 105-121. Na podanych stronach umieszczono faksymile rękopisu). W przekładzie na język polski zapis oznacza: Jestem cały Twój / i wszystko, co moje do Ciebie należy / Przyjmuję Ciebie całym sobą / Daj mi Swoje Serce / Maryjo / Maryjo Matko Łaski / Matko Miłosierdzia / Ty nas przed wrogiem osłaniaj.

⁴⁹ K. W o j t y ł a – J a n P a w e ł I I, *Jestem bardzo w rękach Bożych*. *Notatki osobiste 1962-2003*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2014, s. 52n.

⁵⁰ Tamże, s. 54 (w oryginalnym tekście słowa: „Uczestnictwo w wierze Maryi”, „– Czy wszystko we mnie «żyje z wiary»” i „po biskupiemu” zostały podkreślone).

BŁOGOSŁAWIEŃSTWO I DUCHOWE DZIEDZICTWO

Czwarta część utworu, zatytułowana „Jedno Drzewo”, jest medytacją dwuwątkową, skupiającą się na jednym miejscu w Ziemi Świętej: Bazylice Grobu Świętego, usytuowanej na Starym Mieście w Jerozolimie. Najważniejsza świątynia chrześcijańska została wybudowana dokładnie w miejscu męki, ukrzyżowania, złożenia do grobu i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa. Zanim jednak Wojtyła wejdzie do wnętrza sanktuarium, najpierw wsłucha się we współczesną mowę terytorium, na którym kiedyś stanął Krzyż. Z dozą rozczarowania wyzna: „Nie widać nawet skały, na której stał. Pobudowano przypadkowe domy w pobliżu miejsca, na którym wszystko posiadało sens. Architektura jest tu przypadkowa i najbardziej zarazem pełna sensu”⁵¹. Realistyczna przestrzeń, w którą zanurzony został podmiot liryczny, zaczyna pełnić w tekście niejako podwójną rolę. Zgodnie z ustaleniami hermeneutycznymi Zofii Zarebianki przestrzeń ta, tożsama z fizyczną, pozwala zaistnieć realnie światu przedstawionemu i przyjąć dający się wyobrazić kształt, a zarazem ustanawia bazę dla – ważniejszych semantycznie z punktu widzenia intencji autorskiej oraz przesłania utworu – treści symbolicznych, będących wykładnią rzeczywistości wewnętrznej człowieka i jego odniesienia do Boga⁵². Sądzę, że wyrazistym potwierdzeniem powyższej tezy jest nadany tej sekwencji tytuł, zawierający informację, o jakim symbolu będzie mowa. Tak więc pierwszym wątkiem tej części utworu jest symbol drzewa⁵³, ukazany w niezwykle interesującym kontekście duchowego doświadczenia Abrahama, ojca narodu wybranego. W przekazie biblijnym życie pierwszego patriarchy Izraela jawi się jako początek urzeczywistniania się Bożych planów inicjujących nowy typ kultu religijnego (por. Ga 3,6-9). Bóg wkracza pierwszy, wybiera go spośród potomków Teracha, którzy służyli wielu bogom (por. Rdz 11,27-32; Joz 24,2-3), i każe mu opuścić ziemię rodzinną, w zamian obiecując liczne potomstwo, błogosławieństwo oraz nową ziemię do zamieszkania (por. Rdz 12,1-3).

⁵¹ Wojtyła, *Wędrowka do miejsc świętych*, s. 117.

⁵² Por. Z. Zarebianka, *Wymiary przestrzeni w dziele poetyckim Karola Wojtyły*, w: *Spotkanie w Słowie. O twórczości literackiej Karola Wojtyły*, Wydawnictwo Pasaż, Kraków 2018, s. 61.

⁵³ Teologia biblijna ukazuje symbolikę drzewa zasadniczo w trzech kontekstach. Po pierwsze, jako drzewo życia – czyli drzewo nieśmiertelności zasadzone w rajskim ogrodzie (por. Rdz 2,9; 3,22); ponieważ człowiek skosztował owocu z drzewa wiadomości, droga do drzewa życia została dla niego zamknięta (por. Rdz 3,22-24). Po drugie, jako drzewo Królestwa Bożego – wyrosłe z małego ziarna, staje się drzewem, na którym ptaki budują gniazda (por. Mt 13,31-32). Po trzecie, jako drzewo krzyża – Jezus Chrystus zmienił status starotestamentalnego znaku przekleństwa (por. Rdz 40,19) czyniąc zeń znak dający ocalenie, kiedy „stawszy się za nas przekleństwem” (Ga 3,13), umarł na drzewie krzyża (por. Kol 2,14) dla naszego zbawienia (zob. P.É. Bonnard, P. Grelot, hasło „Drzewo”, w: *Słownik teologii biblijnej*, s. 222n.).

Bóg zapewnia ponadto, że rozśławi jego imię tak, iż stanie się ono błogosławieństwem dla innych; jak zauważa João Lourenço, oznacza to pewien rodzaj „kredytu” gwarantującego przyszłość obfitującą w dobra dla tych, którzy przywołają imię Abrahama podczas swoich modlitw⁵⁴. Fundamentalne znaczenie ma fakt, że to sam Bóg zmienia imię patriarchy, by potwierdzić na nowo złożoną obietnicę i zawrzeć z nim prawdziwe przymierze. Abraham usłyszy wówczas słowa: „Jam jest Bóg Wszechmogący. Służ Mi i bądź nie-skazitelnym, chcę bowiem zawrzeć moje przymierze pomiędzy Mną a tobą i dać ci niezmiernie liczne potomstwo [...]. Nie będziesz więc odtąd nazywał się Abram, lecz imię twoje będzie Abraham, bo uczynię ciebie ojcem mnóstwa narodów” (Rdz 17,1.5). Wydarzenie to – jak zauważa Andrzej Perzyński – może stanowić dla Abrahama nowe narodziny i początek nowej świadomości, albowiem w tym miejscu i momencie rodzi się już historia pojmowana jako powołanie przez Boga: „Ten staje się protagonistą, kto zostaje wezwany po imieniu, otrzymuje nową tożsamość, otrzymuje świadomość łączącą duszę z rzeczywistością. Człowiek powołany staje się panem rzeczywistości, protagonistą, nie dlatego, że posiada rzeczywistość, ale dlatego, że odkrywa ją jako ustanowioną przez Niego”⁵⁵. Ewidentnym tego przykładem jest postawa, jaką przyjął Abraham, gdy „w najgorętszej porze dnia” (Rdz 18,1), w czasie odpoczynku pod drzewem (a dokładnie pod dębami Mamre), dostrzegł trzech tajemniczych mężów. Księga Rodzaju podaje, że ujrzawszy ich, Abraham „podażył od wejścia do namiotu na ich spotkanie” (Rdz 18,2), oddał im pokłon do ziemi, zaprosił do siebie i ugościł w cieniu drzew (por. Rdz. 18,8). Wówczas to usłyszał, że jego nieplodna i będąca w podeszłym wieku żona Sara za rok urodzi mu syna (por. Rdz 18,10). Symbol drzewa w ukazanym wątku jawi się zatem z jednej strony jako znak spotkania z Bogiem, z drugiej zaś jako znak ostatecznego spełnienia się Jego obietnicy. W czwartej części poematu Wojtyły motyw ten zyskał – w świetle odwiedzanych przez autora miejsc w Ziemi Świętej – niebywale oryginalną eksplikację:

Do tych miejsc wędrował Abraham, człowiek wielkiego spotkania (*tres vidit et unum adoravit*). Wewnętrzne miejsce spotkania przyniósł w sobie do tych miejsc zewnętrznych, na których cała ziemia stała się ZIEMIĄ, czyli MIESZKANIEM. Abraham, widomy początek nowego Adama.

Do tych miejsc trzeba iść przez pustynię. Abraham jeszcze szukał łąk, na pustyni własnego „ja” widział tylko Jedno Drzewo (*tres vidit et unum adoravit*), ku Niemu

⁵⁴ Por. J. L o u r e n ç o, *Abraham a nadzieja ludu żydowskiego*, tłum. L. Balter, „Communio” 17(1997) nr 5, s. 42.

⁵⁵ A. P e r z y ŋ s k i, *Tożsamość i przynależność. Rozważania w oparciu o historię Abrahama, w: Osoba we wspólnocie. Kościół Chrystusowy*, red. L. Balter, S. Dusza, A. Piętka, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2004, s. 179.

szedł. Drzewo rozłożyście! użyżcie cienia wszystkim ludziom, zwierzętom i roślinom!
Wędrówkę Abrahama musi powtarzać lud⁵⁶.

Dwukrotnie użyta w powyższym fragmencie lapidarna formuła „tres vidit et unum adoravit”⁵⁷ (trzech zobaczył, ale jednego uwielbił) pochodzi z dzieła św. Augustyna, który w oparciu o zachowanie biblijnego Abrahama sformułował ważne postulaty swojej doktryny o Trójcy Świętej⁵⁸, w szczególności zasadę: „jedna i ta sama istota w trzech Osobach”⁵⁹. W odniesieniu do wewnątrztrynitarnego życia Boga zasada ta uzasadnia pogląd, że wszelkie działanie Boga na zewnątrz wynika z Jego istoty i dlatego jest wspólne wszystkim Trzem Osobom: Bóg nie jest potrójny, ale Jedyny w Trójcy, pozostający istotowo w nieziennej i wiecznej wewnętrznej relacji Osób⁶⁰. Aby uzasadnić tezę o wiecznych relacjach wewnątrzboskich i wskazać na podobieństwo człowieka do Boga, autor *Wyznań* odwołał się do ludzkiego doświadczenia. Jego zdaniem struktura triadyczna występuje także w życiu człowieka, o czym świadczy chociażby triada stanów: „Jestem, wiem i chcę. Jestem poznający i chcący. Wiem, że jestem i że chcę”⁶¹. Na tej podstawie zawarty w formule „tres vidit et unum adoravit” aspekt adoracyjnego uwielbienia można uznać za swoiste zaproszenie do uczestnictwa w nowej epifanii Boga i do wejścia w głęboką relację z Tym, który jest Panem historii i jej ostatecznym dopełnieniem⁶². Wątek ten rozwija Wojtyła, przez postać Abrahama⁶³ – w perspektywie ewangelicznej jawiącego się jako „widomy początek nowego Adama” – ukazując Jezusa Chrystusa (por.

⁵⁶ Wojtyła, *Wędrówka do miejsc świętych*, s. 115.

⁵⁷ Więcej na temat znaczenia Augustiańskiej formuły por. Jan Paweł II, *Homilia podczas mszy św. z okazji odsłonięcia odrestaurowanego fresku „Sąd Ostateczny” Michała Anioła w Kaplicy Sykstyńskiej*, w: Karol Wojtyła, *Poezje. Dramaty. Szkice. Jan Paweł II, Tryptyk rzymski*, red. M. Skwarnicki, Wydawnictwo Znak, Kraków 2004, s. 556n.

⁵⁸ Zob. św. Augustyn, *O Trójcy Świętej*, tłum. M. Stokowska, Wydawnictwo Znak, Kraków 1996. W przekładzie Marii Stokowskiej: „Podczas gdy trzej byli widziani, do jednego tylko przemawia Abraham” (tamże, s. 99).

⁵⁹ Tamże, s. 98.

⁶⁰ Przedstawienie wewnątrztrynitarnego życia Boga jako wzajemnych odniesień umożliwiły św. Augustynowi relacyjne pojęcia Ojca i Syna. Ojciec jest Ojcem ze względu na Syna, a Syn jest Synem ze względu na Ojca. Osobliwością Ducha Świętego w obrębie tego spłotu odniesień jest to, że stanowi On obopólny dar Ojca i Syna, węzeł łączącej ich Obu miłości (por. F. Courth, *Bóg trójjedyną miłości*, tłum. M. Kowalczyk, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1997, s. 203-205).

⁶¹ Św. Augustyn, *Wyznania*, tłum. Z. Kubiak, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1978, s. 277n.

⁶² Por. W. Knoch, *Bóg szuka człowieka. Objawienie, Pismo święte, Tradycja*, tłum. B. Szlagor, M. Szlagor, oprac. L. Balter, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2000, s. 76-78.

⁶³ Warto zaznaczyć, że do Augustiańskiej formuły Wojtyła raz jeszcze nawiąże literacko już jako Jan Paweł II w napisanym w roku 2002 poemacie *Tryptyk rzymski*. Trzecia część utworu poświęcona została Abrahamowi, a jej drugi passus rozpoczynają słowa „tres vidit et unum adoravit” (Jan Paweł II, *Tryptyk rzymski*, w: Wojtyła – Jan Paweł II, *Dzieła literackie i teatralne*, t. 2, s. 210).

1 Kor 15,45-53), który w pełni zrealizuje plan miłości Boga i objawi światu Jego prawdziwe oblicze (por. J 14,6-11). W konsekwencji ukazany w utworze symbol drzewa wpisuje się również w nowy porządek⁶⁴, w taki sposób, że modlitewną prośbę: „Użyj cienia wszystkim ludziom, zwierzętom i roślinom!”⁶⁵, można by właściwie odczytać dopiero według klucza eschatologicznego uczestnictwa całego stworzenia „w wolności i chwale dzieci Bożych” (Rz 8,21), dla których zbawiona ziemia stanie się rzeczywistym mieszkaniem. Przywołana w tym miejscu symboliczna pustynia będzie więc przestrzenią koniecznego oczyszczenia i przygotowania człowieka na przyjęcie Bożego daru usynowienia⁶⁶. Drugim wątkiem jerozolimskich medytacji Wojtyły stanie się zatem namysł nad doniosłą rolą Drzewa Krzyża w dziele faktycznego „udomowienia” świata przez Boga:

Ponad wszystkie miejsca spotkania to jest miejsce ostatnie i pierwsze. Nie rozstaje się z nim nigdy ziemia. Ziemia siebie na nim potwierdza. Rozkwit człowieka nie sprowadza się do samych miast, w których mieszkania ludzi wybiegły już dawno ponad wierzchołki drzew. Ludzie bezdomni w swych mieszkaniach zamieszkują na nowo Ziemię przez Krzyż.

[...]

[...] Poza tobą są bezdomni.

Miejsce spełnienia: początek nowego Adama osiągnął swój kres. Ten kres jest znowu początkiem, początkiem nas wszystkich. Tutaj się także poczęłam. Jakż jednak rozkwit stąd wynika?⁶⁷

Postawione przez autora pytanie prowadzi de facto do innych pytań, a mianowicie: co to znaczy „począć się” i zamieszkać „na nowo Ziemię przez Krzyż” oraz na czym w istocie polega ludzka bezdomność? Nasuwa się też fundamentalne pytanie o status tekstu literackiego. Chodziłoby tutaj o odsłonięcie konkretyzującego się coraz bardziej w poemacie jego podstawowego planu informacyjnego, czyli o określenie, jaki charakter w istocie utwór ten posiada, skoro zastosowano w nim taki rodzaj „mowy o Bogu”, za pomocą którego zwykle formułuje się przesłanie teologiczne. Interesujące ujęcie metodologiczne tej kwestii zaproponował Stefan Sawicki, wskazując, że kategoria przesłania teologicznego wiąże się ad verbum z literackim sposobem wyrażania prawd teologicznych – za pomocą takich środków artystycznego wyrazu, jak metafora, paradoks czy symbol – zmierzającym do ewokowania ich w tekście i zakorzenienia poprzez język w egzystencjalnym doświadczeniu

⁶⁴ Por. Forstner, dz. cyt., s. 151-157.

⁶⁵ Wojtyła, *Wędrowka do miejsc świętych*, s. 115.

⁶⁶ Por. A. Scola, *Osoba ludzka. Antropologia teologiczna*, tłum. L. Balter, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2005, s. 196-202.

⁶⁷ Wojtyła, *Wędrowka do miejsc świętych*, s. 118n.

człowieka⁶⁸. W związku z tym wydaje się, że poetycka kompozycja Wojtyły pełni służebną rolę wobec zawartego w niej teologicznego przesłania, co powoduje, że na płaszczyźnie informacyjnej utworu przyjmuje ono kompetencje podstawowego jej wymiaru. Tekst poematu *Wędrowka do miejsc świętych*, a szczególnie ukształtowanie czwartej jego części, wpisuje się zatem jednoznacznie w obszar teologii literackiej i w jej optykę „ukazującą, a nie definiującą”⁶⁹. Dzięki temu zawarte w utworze intuicje teologiczne autora nie tylko zyskują szersze oddziaływanie czy większą skuteczność ewangelizacyjną, ale także mogą wnieść istotne novum w rozumienie katolickiej doktryny soteriologicznej. Koronnym tego dowodem może być ukazanie znaku krzyża Chrystusa w zestawieniu z obrazem Abrahamowej kontemplacji Trójcy Świętej i tajemnicą umieszczenia człowieka w nowej ontologicznie sytuacji, przywracającej mu utraconą wskutek grzechu pierwszego Adama (por. Rdz 3,1-21) relację ze Stwórcą. Grzech przedstawiony w tym kontekście jawi się jako struktura czyniąca człowieka bezdomnym, czyli pozbawionym dostępu do wspólnoty z Bogiem. W konsekwencji rodzi się styl życia, myślenia i działania, który uniemożliwia pojmowanie świata jako miejsca opartego na akcie stwórczym Boga, a przez to przeznaczonego do świętości⁷⁰. Dlatego – jak trafnie zauważa Lucjan Balter – mamy do czynienia z autentyczną ludzką ignorancją będącą czymś więcej niż tylko zwykłą niewiedzą: jest to bowiem zaślepienie umysłu niepozwalające na przyjęcie prawdy, to wybieranie iluzji i pół-prawd, poszukiwanie dóbr i chęć ich posiadania z naruszeniem, a nawet całkowitym przekreśleniem zasad sprawiedliwości, oszukiwanie siebie i innych, a w dalszej perspektywie zakłamanie, pogrążenie się w kłamstwie, którego ojcem jest szatan⁷¹. Drzewo Krzyża jawi się więc w utworze Wojtyły z jednej strony jako miejsce nowych narodzin człowieka i odnowienia w nim utraconego przez grzech pierwszego Adama podobieństwa do Boga, z drugiej zaś jako miejsce „udomowienia” ludzkiej egzystencji, czyli wprowadzenia jej ponownie w ów stwórczy, wewnętrzny i afirmujący porządek, w którym człowiek pozostaje dzieckiem Boga. Xabier Pikaza Ibarrondo pisze: „Krzyż jest symbolem Ojca, który się rozdaje, wychodzi z siebie i samo-wyraża w Jezusie Chrystusie. Ojciec jest Źródłem życia, które się ofiarowuje. Nie zamyka się w swoim bo-

⁶⁸ Por. S. Sawicki, *Teologia literacka – teologia w literaturze – teologia literatury. Kilka uwag o terminach i metodzie*, w: tenże, *Wartość – sacrum – Norwid 2*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007, s. 60.

⁶⁹ Tamże, s. 61.

⁷⁰ Por. D.L. Schindler, „Bezdomność” a współczesne warunki życia. Rodzina, społeczność i światowa ekonomia, tłum. W. Sadłoń, w: *Osoba we wspólnocie. Kościół Chrystusowy*, s. 214.

⁷¹ Por. L. Balter, *Problem reinterpretacji skutków grzechu pierworodnego w człowieku*, w: *Zło w świecie*, red. L. Balter, S. Dusza, F. Mickiewicz, S. Stencel, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1992, s. 288n.

gactwie, niczego nie zachowuje egoistycznie dla siebie. Wydaje się w Jezusie, czyniąc Go odrębnym, zdecydowanie Innym, Synem Bożym w ludzkiej postaci, Człowiekiem poszukującym prawdy Królestwa i walczącym o wyzwolenie swoich braci, kierującym ich do Ojca”⁷². Na tej podstawie można powiedzieć, że ukazana w rozważaniach poetyckich Wojtyły idea „udomowienia” ma ścisły związek z przekonaniem, że jedynie w objawionej w tajemnicy Krzyża miłości Boga kryje się źródło rozkwitu i pełnego urzeczywistnienia się człowieka.

PRAWDA I MIŁOŚĆ

Piąta część utworu wprowadza nas już do wnętrza Bazyliki Grobu Pańskiego w Jerozolimie. Uwaga autora kieruje się najpierw ku miejscu ukrzyżowania i zbawczej śmierci Chrystusa. Ponieważ znajduje się ono na poziomie drugiej kondygnacji świątyni (na prawo od wejścia), droga wiedzie stromymi schodami w górę, do kaplicy podzielonej na dwie części: część południową zajmuje katolicka Kaplica Przybicia do Krzyża, północną zaś należąca do wspólnoty prawosławnej Kaplica Śmierci na Krzyżu. To właśnie w Kaplicy Śmierci na Krzyżu przez otwór pod marmurowym ołtarzem można dotknąć miejsca zatknięcia Krzyża, a przez przeszklenia po obu stronach ołtarza zobaczyć skałę Golgoty.

Dużym walorem poetyckiej refleksji Wojtyły jest to, że koncentruje się ona głównie na Osobie Zbawiciela. Medytacja przybiera formę bezpośredniego wyznania, należałoby zatem – zgodnie z typologią poezji religijnej zaproponowaną przez Edytę Sołtys-Lewandowską – określić ją jako przykład poezji wyznaniowej, charakteryzującej się pozostawianiem podmiotu lirycznego w osobistej relacji z Absolutem⁷³. Ze względu jednak na specyfikę poetyki Wojtyły jego medytację zaliczyć można do nurtu poezji mistycznej, której nadrzędnym celem jest „opis doświadczenia wewnętrznego wykraczającego poza wszelkie rytury i obrzędy religijne w celu zjednoczenia się (*unio mystica*) z transcendencją rozumianą osobowo [...] oraz nawiązania z nią najbardziej bezpośredniego, intymnego kontaktu”⁷⁴. Zdaniem Zofii Zarębianki ukazane w poezji Wojtyły doświadczenie mistyczne ujawnia się na trzech płaszczyznach: „jako osobista refleksja mówiącego «ja» tekstów z Bogiem”⁷⁵, jako

⁷² X. P i k a z a, *Znak Krzyża*, tłum. L. Balter, w: *Tajemnica Odkupienia*, red. L. Balter, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1997, s. 250.

⁷³ Por. E. S o ł t y s - L e w a n d o w s k a, *O „ocalającej nieporządek rzeczy” polskiej poezji metafizycznej i religijnej drugiej połowy XX i początków XXI wieku*, Universitas, Kraków 2015, s. 177-181.

⁷⁴ Tamże, s. 184.

⁷⁵ Z. Z a r ę b i a n k a, *Przekaz doświadczenia mistycznego w twórczości poetyckiej Karola Wojtyły w perspektywie dialogu*, w: tamże, *Spotkanie w Słowie*, s. 73.

perspektywa spełnienia ludzkiego losu oraz jako forma planu tekstowego wraz z wdrożonym przez autora adekwatnym sposobem obrazowania mistycznej sugestii⁷⁶. Już początek piątej części poematu – zatytułowanej „Miejsce wewnętrzne” – pozwala uchwycić przyjętą przez autora strategię i zastosowane środki wyrazu, wskazując na mistyczny charakter utworu. Jest to wyznanie i zarazem uznanie, że Bóg przez Jezusa Chrystusa dokonał autentycznego pojednania wszystkiego z sobą, „wprowadziwszy pokój przez krew Jego krzyża” (Kol 1,20). Słowa Wojtyły kierowane są wprost ku Temu, w którym „to, co w niebiosach, i to, co na ziemi” (Ef 1,10) zostało zjednoczone na nowo:

Miejsce moje jest w Tobie. Twoje miejsce jest we mnie. Jest to wszakże miejsce wszystkich ludzi. A przecież nie jestem na nim pomniejszony przez wszystkich. Jestem bardziej sam (niż gdyby nie było nikogo innego): jestem sam na sam. I zarazem jestem przez wszystkich pomnożony w Krzyżu, który na tym miejscu stał. To pomnożenie – a nie-pomniejszenie – pozostaje tajemnicą⁷⁷.

Sądzę się, że kluczem do zrozumienia poruszonych przez autora zagadnień może być słowo „tajemnica”. Wobec tajemnicy bowiem, a szczególnie wobec tajemnicy mistycznej, rodzi się – jak pisze Marian Zawada – specyficzny rodzaj postawy, polegającej na tym, że mistyk staje się świadkiem określonego dzieła niejako w sposób potrójny: jest świadkiem w obrębie samego doświadczenia, poprzez refleksję nad jego znaczeniem oraz przez pisemną lub ustną dokumentację⁷⁸. W pierwszym wypadku to Bóg odsłania przed człowiekiem pewne aspekty swojej tajemnicy, wprowadzając go w stan bierny, dzięki czemu treść doświadczenia może pozostać nienaruszona. Następnie – w drugim wypadku – Bóg darzy łaską zrozumienia tego doświadczenia, w trzecim zaś człowiek uzdolniony łaską Boga potrafi już przekazać doświadczenie innym. Na tych trzech poziomach mistyk dojrzewa jako świadek Boskiej interwencji.

Problematyka ta ma nieco inną wykładnię w obszarze samej literatury jako mistyki. Jerzy Kaczorowski przywołuje kategorię świadomości mistycznej francuskiego krytyka literatury Marcela Raymonda⁷⁹. Zdaniem Raymonda w poezji ujawniają się zwykle dwa rodzaje tej świadomości: obiektywizująca, stawiająca sobie za cel odseparowanie własnego „ja” od świata zewnętrznego, albo unifikująca, dążąca do syntezy wnętrza i zewnątrz⁸⁰. Wydaje się, że zacy-

⁷⁶ Por. tamże.

⁷⁷ W o j t y ł a, *Wędrowka do miejsc świętych*, s. 119.

⁷⁸ Por. M. Z a w a d a, *Doświadczenie mistyczne. Studium struktury fenomenu*, Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 2015, s. 45.

⁷⁹ Zob. M. R a y m o n d, *Vérité et poésie: études littéraires*, Éditions de la Baconnière, Neuchâtel 1964.

⁸⁰ Por. J. K a c z o r o w s k i, *Literatura jako mistyka*, w: *Sacrum w literaturze*, red. J. Gotfryd, M. Jasińska-Wojtkowska, S. Sawicki, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1983, s. 45.

towany wyżej fragment utworu Wojtyły dokumentuje doświadczenie mistyczne, które scala oba te rodzaje świadomości, determinując poprzez kontemplację Misterium Tajemnicy Krzyża zasadnicze pryncypia refleksji teologicznej. Wyrażnie zaznacza się to we frazach: „jestem bardziej sam (niż gdyby nie było nikogo innego): jestem sam na sam”⁸¹ oraz „zarazem jestem przez wszystkich pomnożony w Krzyżu, który na tym miejscu stał”⁸². Początkowe wersy tej części poematu wskazują, że chodzi tutaj o głębokie doświadczenie skutków zjednoczenia z Chrystusem, które wprowadza podmiot liryczny w realia zasady „nowego życia”. Zręby owej zasady Wojtyła nakreślił w opublikowanych w roku 1949 *Rozważaniach o istocie człowieka*⁸³. W tekście tym synostwo Boże ukazane zostało według klucza tajemnicy relacji człowieka do Boga, opartej na uczestnictwie w Jego naturze: „Tworzy się w nas dzięki temu niejako nowa świadomość. Ta świadomość, która bezpośrednio płynie z wiary w prawdę objawioną. W tym wypadku przedmiotem wiary, a w następstwie i świadomości, jest nasza nowa «sytuacja» wewnętrzna, nasz nowy stan. Zaczynamy rozumieć istotną wartość «łaski», nie mieszamy jej już z każdym dowodem opieki Bożej nad naszym doczesnym życiem, a raczej nie sprowadzamy do niego wyłącznie, ale widzimy w niej przede wszystkim przemianę, jakiej Ojciec dokonuje w nas przez «uczestnictwo» w Jego Boskiej naturze. Wiemy, że owo «uczestnictwo» jest oczywiście tajemnicą wiary, ale właśnie dlatego, że wierzymy, posiadamy ową tajemnicę na własność. Właśnie ta tajemnica w nas jest, przynajmniej może w nas być. Ona bowiem się do nas odnosi”⁸⁴.

Wydaje się, że wyrażone w poemacie poczucie duchowego „pomnożenia – a nie-pomniejszenia”⁸⁵ podmiotu lirycznego pośród innych ludzi oznacza stan duchowego otwarcia się na orędzie Dobrej Nowiny, które przynosi człowiekowi zarówno nową prawdę o Bogu jako Ojcu, jak i głębokie poczucie łączności z innymi, będącymi przecież także Jego dziećmi. Kapitalnie sprecyzuje Wojtyła tę myśl w *Rozważaniach...*: „Coś się w człowieku zmienia, coś się w nim od wewnątrz dokonywa, kiedy staje się synem Boga”⁸⁶. Stwierdzenie to przywodzi na myśl fragment Prologu Ewangelii św. Jana Apostoła mówiący o Słowie jako zabezpieczeniu zdolności człowieka do rozwoju: „Przyszło do swojej własności, a swoi Go nie przyjęli. Wszystkim tym jednak, którzy Je przyjęli, dało

⁸¹ W o j t y ł a, *Wędrownica do miejsc świętych*, s. 119.

⁸² Tamże.

⁸³ Zob. t e n ż e, *Rozważania o istocie człowieka. Considerations on the Essence of Man*, tłum. J. Grondelski, oprac. T. Duma, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin–Roma 2016.

⁸⁴ Tamże, s. 184. Formuła zasady „nowego życia” została później rozwinięta w papieskiej encyklice *Redemptor hominis* ogłoszonej 4 marca 1979 roku (por. J a n P a w e ł II, Encyklika *Redemptor hominis*, nr 18, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1994, s. 65).

⁸⁵ W o j t y ł a, *Wędrownica do miejsc świętych*, s. 119.

⁸⁶ T e n ż e, *Rozważania o istocie człowieka. Considerations on the Essence of Man*, s. 178.

moc, aby się stali dziećmi Bożymi, tym, którzy wierzą w imię Jego – którzy ani z krwi, ani z żądz ciała, ani z woli męża, ale z Boga się narodzili” (J 1,11-13). Synostwo Boże nie stanowi więc jedynie „tytułu”, czegoś zewnętrznego, ale oznacza rzeczywistość wewnętrzną: związanie się z naturą Boga, który jest miłością (por. 1 J 4,8). Z tego wynika, że powołanie do miłości Boga i powołanie do jedności z innymi ludźmi są z sobą tożsame (por. J 17,21). Podejmowane przez człowieka – w Duchu Chrystusowym – dążenia do zbudowania jedności między ludźmi będą zatem najbardziej adekwatnym sposobem współpracy z łaską w przekształcaniu własnego otoczenia w mieszkanie-dom dla Boga. Wojtyła dobitnie to podkreśli: „Chodzi o głębokie i rzetelne traktowanie tajemnicy Bożej. Chodzi o odpowiedzialność za łaskę, której początek sięga w nas momentu chrztu św.”⁸⁷. Poetyckie wyznanie autora „jestem sam na sam”⁸⁸ może oznaczać posiadanie dostępu do samego siebie i własnej tożsamości, które w misterium Krzyża rodzi współodczuwanie ze Zbawicielem i pragnienie komunii z innymi ludźmi. Dzięki temu życie duchowe może jawić się jako przestrzeń „zarezerwowana” przez samego Boga, jako miejsce objawienia się mocy Jego zbawczej miłości. Końcowe strofy piątej części poematu prowadzą nas zatem nie tylko ku dalszym rejonom Bazyliki Grobu Pańskiego w Jerozolimie, ale i ku głębszemu rozumieniu specyfiki chrześcijańskiej egzystencji:

Teraz zejdziemy w dół po wąskich schodach, jakby tunelem w ścianie. Ci, którzy wtedy schodzili po zbocz, przystanęli na miejscu, gdzie dziś znajduje się płyta. Namaszczone jeszcze Twoje ciało, potem włożono do grobu.

Miałeś miejsce na ziemi przez Twoje Ciało. Miejsce zewnętrzne Ciała zamieniłeś na miejsce wewnętrzne, mówiąc „bierzcie i pożywajcie z niego wszyscy”.

Promieniowanie miejsca wewnętrznego względem wszystkich zewnętrznych miejsc Ziemi, do której przyszedłem w pielgrzymce. To miejsce wybrałeś od wieków. Miejsce, w którym Siebie udzielasz, a mnie przyjmujesz⁸⁹.

Powyższy fragment utworu to zapis niezwykle oryginalnej refleksji autora towarzyszącej duchowej wędrówce ku tajemnicy spotkania z Chrystusem Zmartwychwstałym. Droga wiedzie przez miejsce namaszczenia Ciała Jezusowego wprost do pustego Grobu, a myślą przewodnią są słowa konsekracji eucharystycznej wypowiedziane przez Zbawiciela po raz pierwszy podczas Ostatniej Wieczerzy (por. Łk 22,19). W poemacie przywołane zostały słowa związane z konsekracją chleba: „Bierzcie i pożywajcie z niego wszyscy”⁹⁰. Ważna stała się dla Wojtyły dokonana przez Chrystusa tak zwana „zamiana

⁸⁷ T e n ż e, *Religijne przeżycie Millennium. List do Redakcji „Tygodnika Powszechnego”*, w: „*Aby Chrystus się nami posługiwał*”, s. 348.

⁸⁸ T e n ż e, *Wędrówka do miejsc świętych*, s. 119.

⁸⁹ Tamże, s. 119-121.

⁹⁰ Tamże.

miejsce”, polegająca na tym, że tak jak w czasie ziemskiej działalności Mesjasza Jego Osoba świadczyła o Jego obecności, tak teraz Jego realną obecność pośród ludzi gwarantuje Eucharystia. Dla prezbitera łączy się to ściśle z istotą powołania kapłańskiego i tajemnicą sakramentalnej komunii kapłana z Synem Bożym⁹¹. Eucharystia ma dla kapłana szczególne znaczenie, ponieważ jest „miejscem”, w którym Jezus – będący źródłem kapłaństwa w Kościele – nieustannie podtrzymuje ich w zaszczytnej służbie in persona Christi. Jak podkreśla Kazimierz Romaniuk, kapłaństwo Jezusa Chrystusa pozwala ujmować w kategoriach kapłańskich nie tylko Jego zbawczą mękę i śmierć, całe Jego życie jest bowiem zanurzone w tajemnicy kapłaństwa – moment powołania Jezusa do godności kapłańskiej w pełni pokrywa się z chwilą wcielenia Przedwiecznego Słowa⁹². Wpisany zatem przez Wojtyłę w rozważania o Nazarecie gest doksologiczno-duchowy wskazuje wyraźnie na wymiar dziękczynny jego poetyckiej refleksji. Sądzę więc, że końcową frazę piątej części utworu, mówiącą o Eucharystii jako miejscu Chrystusowego udzielania Siebie oraz przyjmowania człowieka, należałoby w pierwszej kolejności odczytać jako wyraz przeżywanej przez autora wdzięczności za dar powołania kapłańskiego. Dopiero na następnym poziomie interpretacji można by podjąć próbę określenia wpisanych w tekst ten elementów duchowości eucharystycznej pojmowanej uniwersalnie. Jak wynika z ostatniej części poematu, Eucharystia jako ośrodek życia chrześcijańskiego i zarazem centrum naszego uświęcenia⁹³ stanowi przede wszystkim wybrane przez Boga owo „miejscie wewnętrzne”, będące źródłem żywej obecności Chrystusa w darze Eucharystycznego Chleba i przestrzenią afirmacji każdego człowieka na ziemi.

*

Z przeprowadzonych analiz skoncentrowanych na kwestii odczytania ukazanej przez Karola Wojtyłę wizji domu na kanwie jego poematu *Wędrowka do miejsc świętych*, mogą wynikać dwa zasadnicze wnioski. Po pierwsze, zaprezentowana w tym utworze wizja pozostaje w ścisłej łączności z nauczaniem Kościoła o Chrystusowym Dziele Zbawczym, dzięki któremu dokonało się rzeczywiste udomowienie świata i przywrócenie człowiekowi możliwości osiągnięcia głębokiej synowskiej relacji z Bogiem. W ten sposób nakreślona w po-

⁹¹ Por. J. K o p e r e k, *Duchowość kapłańska. Chrystus eucharystyczny źródłem „Communio” Kościoła i miarą godności osoby kapłana*, w: *Duchowość chrześcijańska*, s. 324n.

⁹² Por. K. R o m a n i u k, *Sakramentologia biblijna. Zarys teologii sakramentów dla teologów, katechetów, duszpasterzy*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 1994, s. 123.

⁹³ Por. J.W. G o g o l a, *Teologia komunii z Bogiem. Synteza teologii duchowości*, Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 2001, s. 346-351.

etyckich rozważaniach idea udomowienia ma ścisły związek z przekonaniem, że jedynie w miłości Boga objawionej w tajemnicy Krzyża kryje się źródło rozkwitu i pełnego urzeczywistnienia się człowieka. Obecne w utworze liczne eksplikacje motywów biblijnych i doktrynalnych wiążą się integralnie z promowaną przez autora postawą afirmacji ludzkiej podmiotowości i stanowią znakomitą inspirację do rozwoju duchowego. Ponadto – jak zostało wykazane – kompozycja tego poematu zdecydowanie pełni służebną rolę wobec zawartego w nim przesłania teologicznego i wpisuje się w obszar teologii literackiej (ukazującej, a nie definiującej), implikując przez kontemplację Misterium Zbawczego zasadnicze pryncypia jego teologicznej refleksji. Jednym z nich jest sformułowana przez Wojtyłę w roku 1949 zasada „nowego życia”, której główne założenia znalazły się papieskiej encyklice *Redemptor hominis*, a w przeprowadzonej powyżej interpretacji stanowiły cenne źródło argumentacyjne, pomocne zwłaszcza w zrozumieniu treści mistycznych utworu. Po drugie, przedstawiona w poemacie koncepcja prowadzi do sprecyzowania idei bezdomności jako stylu życia pozbawionego egzystencjalnego odniesienia do Boga jako Stwórcy i Zbawiciela. W tej perspektywie ludzki grzech jawi się niewątpliwie jako struktura czyniąca człowieka bezdomnym, to znaczy: odciętym od rzeczywistej wspólnoty z Bogiem i z innymi ludźmi. Istotną rolę pełni w tym kontekście przywoływany niejednokrotnie w treści utworu fenomen kerygmatu, który z jednej strony stanowi czytelne orędzie o miłości Boga, z drugiej zaś odsłania głęboki dramat kondycji ludzkiej. Z przesłania poematu Wojtyły można zatem wyprowadzić wniosek, że podejmowane przez człowieka w Duchu Chrystusowym działania na rzecz budowania jedności z innymi ludźmi stanowią konieczny i najbardziej adekwatny sposób współpracy z Łaską w przekształcaniu własnego otoczenia w mieszkanie-dom Boga.

BIBLIOGRAFIA / BIBLIOGRAPHY

- Augustyn. *O Trójcy Świętej*. Translated by Maria Stokowska. Kraków: Wydawnictwo Znak, 1996.
- . *Wyznania*. Translated by Zygmunt Kubiak. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1978.
- Balter, Lucjan. “Problem reinterpretacji skutków grzechu pierworodnego w człowieku.” In *Zło w świecie*. Edited by Lucjan Balter, Stefan Dusza, Franciszek Mickiewicz, and Stanisław Stencel. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1992.
- Baldock, John. *Symbolika chrześcijańska*. Translated by Jerzy Moderski. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis, 1994.
- Bernardyn ze Sieny. “Kazanie 49: O chwalebnym Imieniu Jezusa Chrystusa.” In *Liturgia Godzin: Codzienna modlitwa Ludu Bożego*. Vol. 1. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 2006.

- Bonnard, Pierre-Émile, and Pierre Grelot. "Drzewo." In *Słownik teologii biblijnej*. Translated by Kazimierz Romaniuk. Edited by Xavier Léon-Dufour. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1990.
- Buttiglione, Rocco. *Myśl Karola Wojtyły*. Translated by Jarosław Merecki. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 1996.
- Chojnowski, Zbigniew. "Geopoetyka chrześcijańska (zarys pojęcia na podstawie poezji Karola Wojtyły)." In *Karol Wojtyła–Jan Paweł II artysta słowa*. Edited by Mirosława Ołdakowska-Kufłowa and Wojciech Kaczmarek. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2015.
- Courth, Franz. *Bóg trójjedyniej miłości*. Translated by Marian Kowalczyk. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1997.
- Feliksiak, Elżbieta. "O poezji medytacyjnej Karola Wojtyły." In Feliksiak, *Antropologia literatury: Interpretacje i studia*. Kraków: Universitas, 2014.
- Fiała, Edward. "Fenomen kerygmatu: Biblia – wiara – teologia." In *Interpretacja kerygmaticzna: Doświadczenia – re-wizje – perspektywy*. Edited by Jarosław Borowski, Edward Fiała, and Ireneusz Piekarski. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2014.
- Forstner, Dorothea. *Świat symboliki chrześcijańskiej*. Translated by Wanda Zakrzewska, Paweł Pachciarek, and Ryszard Turzyński. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1990.
- Frossard, André. *"Nie lękajcie się!" Rozmowy z Janem Pawłem II*. Translated by Anna Turowiczowa. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2005.
- Gogola, Jerzy Wiesław. *Teologia komunii z Bogiem: Synteza teologii duchowości*. Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych, 2001.
- Grignion de Montfort, Ludwik Maria. *Traktat o prawdziwym nabożeństwie do Najświętszej Maryi Panny*. Translated by Jan Rybałt. Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 2000.
- Jan Paweł II. *Dar i Tajemnica: W pięćdziesiątą rocznicę moich święceń kapłańskich*. Kraków: Wydawnictwo Św. Stanisława BM, 1996.
- . "Homilia podczas mszy św. z okazji odsłonięcia odrestaurowanego fresku 'Sąd Ostateczny' Michała Anioła w Kaplicy Sykstyńskiej." In *Karol Wojtyła, Poezje. Dramaty. Szkice. Jan Paweł II, Tryptyk rzymski*. Edited by Marek Skwarnicki. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2004.
- . Encyklika *Redemptor hominis*. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, 1994.
- . "Tryptyk rzymski." In Karol Wojtyła and Jan Paweł II, *Dziela literackie i teatralne*. Vol. 2. *Utwory poetyckie (1946-2003)*. Edited by Zofia Zarębianka, Marta Burghardt, Krzysztof Dybciak, Stanisław Dziedzic, Anna Karoń-Ostrowska, Jacek Popiel, and Paweł Ptasznik. Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, 2020.
- Kaczorowski, Jerzy. "Literatura jako mistyka." In *Sacrum w literaturze*. Edited by Jan Gotfryd, Maria Jasińska-Wojtkowska, and Stefan Sawicki. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 1983.

- Kasperski, Edward. *Świat człowieka: Wstęp do antropologii literatury*. Pułtusk and Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, 2006.
- Knoch, Wendelin. *Bóg szuka człowieka: Objawienie, Pismo święte, Tradycja*. Translated by Barbara Szlagor and Mirosław Szlagor. Edited by Lucjan Balter. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 2000.
- Koperek, Jan. “Duchowość kapłańska: Chrystus eucharystyczny źródłem ‘Communio’ Kościoła i miarą godności osoby kapłana.” In *Duchowość chrześcijańska*. Edited by Lucjan Balter, Stefan Dusza, Franciszek Mickiewicz, and Stanisław Stancel. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1995.
- Kosowska, Ewa. “Aksjologiczne aspekty antropologii literatury.” In *Wartość i sens: Aksjologiczne aspekty teorii interpretacji*. Edited by Andrzej Tyszczyk, Edward Fiała, and Ryszard Zajączkowski. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2003.
- Kunzler, Michael. *Liturgia Kościoła*. Translated by Lucjan Balter. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1999.
- Lourenço, João. “Abraham a nadzieja ludu żydowskiego.” Translated by Lucjan Balter. *Communio* 17, no. 5 (1997): 40–6.
- Machniak, Jan. “Odkrywanie korzeni wiary – Wędrowka do miejsc świętych.” In Machniak, *Bóg i człowiek w poezjach i dramatach Karola Wojtyły – Jana Pawła II*. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM, 2007.
- Nadolski, Bogusław. *Liturgika*. Vol. 1. *Liturgia i czas*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1989.
- Paweł VI. “Maryja Panna – Matką Kościoła.” In Gabriel-Marie Garonne, *Maryja wczoraj i dziś*. Translated by Zygmunt Proczek. Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1988.
- Perzyński, Andrzej. “Tożsamość i przynależność: Rozważania w oparciu o historię Abrahama.” In *Osoba we wspólnocie: Kościół Chrystusowy*. Edited by Lucjan Balter, Stefan Dusza, and Andrzej Piętka. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 2004.
- Pikaza, Xabier. “Znak Krzyża.” Translated by Lucjan Balter. In *Tajemnica Odkupienia*. Edited by Lucjan Balter. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1997.
- Porteous, Douglas John. *Landscapes of the Mind: Worlds of Sense and Metaphor*. Toronto: University of Toronto Press, 1990.
- Rahner, Karl, and Herbert Vorgrimler. “Kenoza.” In Rahner and Vorgrimler, *Mały słownik teologiczny*. Translated by Tadeusz Mieszkowski and Paweł Pachciarek. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1987.
- Raymond, Marcel. *Vérité et poésie: Études littéraires*. Neuchâtel: Éditions de la Baconnière, 1964.
- Rocha e Melo, Luis. “Co to jest duchowość?” Translated by Lucjan Balter. In *Duchowość chrześcijańska*. Edited by Lucjan Balter, Stefan Dusza, Franciszek Mickiewicz, and Stanisław Stancel. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1995.
- Romaniuk, Kazimierz. *Sakramentologia biblijna: Zarys teologii sakramentów dla teologów, katechetów, duszpasterzy*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 1994.

- Sawicki, Stefan. "Teologia literacka – teologia w literaturze – teologia literatury: Kilka uwag o terminach i metodzie." In Sawicki, *Wartość – sacrum – Norwid 2*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007.
- Schindler, Dawid L. "'Bezdomność' a współczesne warunki życia: Rodzina, społeczność i światowa ekonomia." Translated by Wojciech Sadłoń. In *Osoba we wspólnocie: Kościół Chrystusowy*. Edited by Lucjan Balter, Stefan Dusza, and Andrzej Piętka. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 2004.
- Scola, Angelo. *Osoba ludzka: Antropologia teologiczna*. Translated by Lucjan Balter. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 2005.
- Seul, Anastazja. "Dom i mała ojczyzna Karola Wojtyły." In *Powrót do domu: Studia z antropologii i poetyki przestrzeni*. Edited by Dorota Kulczycka and Anastazja Seul. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2012.
- Sobór Watykański II. "Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*." In Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Edited by Julian Groblicki and Eugeniusz Florkowski. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1986.
- . "Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*." In Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Edited by Julian Groblicki and Eugeniusz Florkowski. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1986.
- Sochoń, Jan. "Kultura gestu i słowa Jana Pawła II." In Sochoń, *Poszukiwanie literatury*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2012.
- Sołtys-Lewandowska, Edyta. *O "ocalającej nieporządek rzeczy" polskiej poezji metafizycznej i religijnej drugiej połowy XX i początków XXI wieku*. Kraków: Universitas, 2015.
- Szczypka, Józef. *Droga do Rzymu*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1980.
- . *Jan Paweł II: Rodowód*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1990.
- Szymański, Paweł Wiesław. *Z mroku korzeni: O poezji Jana Pawła II*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2009.
- Thomas, Charles. "Pustynia." In *Słownik teologii biblijnej*. Edited by Xavier Léon-Dufour. Translated by Kazimierz Romaniuk. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1990.
- Wojtyła, Karol. "Chrześcijanin a kultura." In Wojtyła, *Aby Chrystus się nami posługiwał*. Edited by Józefa Hennelowa. Kraków: Wydawnictwo Znak, 1979.
- . "Dzień czwarty." In Wojtyła, *Znak sprzeciwu: Rekolekcje w Watykanie od 5 do 12 marca 1976*. Paris: Éditions du Dialogue, 1980.
- . "Millenium a Sobór: List do Redakcji 'Tygodnika Powszechnego'." In Wojtyła, *Aby Chrystus się nami posługiwał*. Edited by Józefa Hennelowa. Kraków: Wydawnictwo Znak, 1979.
- . "Religijne przeżycie Millennium: List do Redakcji 'Tygodnika Powszechnego'." In Wojtyła, *Aby Chrystus się nami posługiwał*. Edited by Józefa Hennelowa. Kraków: Wydawnictwo Znak, 1979.

- . *Rozważania o istocie człowieka. Considerations on the essence of Man*. Translated by John Grondelski. Edited by Tomasz Duma. Lublin and Roma: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, 2016.
- . “Wędrowka do miejsc świętych.” In Karol Wojtyła and Jan Paweł II, *Dzieła literackie i teatralne*. Vol. 2. *Utwory poetyckie (1946–2003)*. Edited by Zofia Zarębianka, Marta Burghardt, Krzysztof Dybciak, Stanisław Dziedzic, Anna Karoń-Ostrowska, Jacek Popiel, and Paweł Ptasznik. Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, 2020.
- . “Wypowiedź na piśmie o kulturze i pracy twórczej.” In *Karol Wojtyła na Soborze Watykańskim II: Zbiór wystąpień*. Edited by Robert Skrzypczak. Translated by Michał T. Szczepański and Michał Romanek. Warszawa: Centrum Myśli Jana Pawła II, 2011.
- Wojtyła, Karol [A.J.]. “Wędrowka do miejsc świętych.” *Znak* 17, no. 6 (132) (1965): 773–7.
- Wojtyła, Karol, and Jan Paweł II. *“Jestem bardzo w rękach Bożych”: Notatki osobiste 1962–2003*. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2014.
- Zawada, Marian. *Doświadczenie mistyczne: Studium struktury fenomenu*. Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych, 2015.
- Zarębianka, Zofia. “Przekaz doświadczenia mistycznego w twórczości poetyckiej Karola Wojtyły w perspektywie dialogu.” In Zarębianka, *Spotkanie w Słowie: O twórczości literackiej Karola Wojtyły*. Kraków: Wydawnictwo Pasaż, 2018.
- . “Wymiary przestrzeni w dziele poetyckim Karola Wojtyły.” In Zarębianka, *Spotkanie w Słowie: O twórczości literackiej Karola Wojtyły*. Kraków: Wydawnictwo Pasaż, 2018.
- Zdybicka, Zofia Józefa. *Jan Paweł II filozof i mistyk*. Lublin: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, 2009.

ABSTRAKT / ABSTRACT

Dorota HAWRYLUK – „Człowiek rodzi się dla rozkwitu”. Wizja domu w poemacie Karola Wojtyły *Wędrowka do miejsc świętych*

DOI 10.12887/33-2020-2-130-13

Artykuł stanowi próbę odczytania wizji domu ukazanej w poemacie Karola Wojtyły *Wędrowka do miejsc świętych*, będącym pokłosiem jego udziału w pielgrzymce do Ziemi Świętej zorganizowanej w listopadzie 1964 roku na zakończenie trzeciej sesji Soboru Watykańskiego II. Gromadzone na szlaku pielgrzymim przeżycia nie spowodowały nakładania w utworze subiektywnych wyobrażeń autorskich na wymowę samych miejsc świętych, ale stały się źródłem twórczego wysiłku docierania niejako do ich wnętrza, a więc odkrywania rzeczywistej tożsamości każdego z nich. Wyraźnie zmanifestowane nastawienie duchowo-doksologiczne podmiotu lirycznego można uznać za odautorską wskazówkę, aby interpretować poemat według klucza odpowiedzialności za

depozyt wiary oraz właściwie rozumianego apostołatu. Zaprezentowana przez Wojtyłę wizja domu zasadniczo koncentruje się wokół zbawczego dzieła Chrystusa, dzięki któremu nastąpiło rzeczywiste udomowienie świata i przywrócona została człowiekowi możliwość nawiązania głębokiej synowskiej relacji z Bogiem. Zastosowane w utworze liczne eksplikacje motywów biblijnych i doktrynalnych wiążą się integralnie z promowaniem afirmacji ludzkiej podmiotowości i stanowią znakomitą inspirację do rozwoju duchowego. W świetle zawartych w poemacie rozważań bezdomność jawi się jako styl życia pozabawionego wewnętrznego stwórczego porządku.

Słowa kluczowe: dom, bezdomność, relacja, Abraham, Krzyż, Ziemia Święta, Wojtyła, poemat

Kontakt: Katedra Teorii i Antropologii Literatury, Instytut Filologii Polskiej, Wydział Nauk Humanistycznych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin

E-mail: dorotaih@o2.pl

Tel. 81 4454015

Dorota HAWRYLUK, "Man is born to blossom": The Vision of Home in Karol Wojtyła's "Journey to the Holy Places"

DOI 10.12887/33-2020-2-130-13

This sketch is an attempt to interpret the vision of home as presented in Karol Wojtyła's *Journey to the Holy Places* (Polish: *Wędrowka do miejsc świętych*), a poem reflecting on his pilgrimage to the Holy Land which ended the Third Session of the Second Vatican Council in November 1964. What makes this composition in verse so remarkable is its five-part structure, within which the experiences gathered during the pilgrimage do not create an impression that the author imposes his subjective impressions on the holy places; rather, they reflect a creative effort to explore the inner character of these places, and thus to unravel the real identity of each of them. The lyrical subject's expressly manifested spiritual and doxological attitudes can be viewed as a hint to interpret the poem through the prism of responsibility for the deposit of faith and the correctly understood apostolate. Wojtyła's vision of home revolves primarily around the issue of the Saving Work of Christ, through which the world became a real home, and people were restored access to their profound filial relationship with God. In this context, the numerous explications of Biblical and doctrinal motifs are integrally connected with the affirmation of human subjectivity and provide a great source of inspiration for spiritual development. Therefore, the presented concept leads to the idea of homelessness as a lifestyle devoid of its inner divine order.

Keywords: home, homelessness, relationship, Abraham, Cross, Holy Land, Wojtyła, poem

Contact: Department of the Theory and Anthropology of Literature, Institute of Polish Studies, Faculty of Humanities, John Paul II Catholic University of Lublin, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland

E-mail: dorotaih@o2.pl

Phone: + 48 81 4454015